

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Сьогодні людство стоїть перед вибором подальшого шляху розвитку, зумовленим загостренням екологічної кризи. Ця проблема вже давно вийшла за національні й регіональні межі і стала складовою економічної політики кожної держави. Також вона перебуває у центрі уваги народних мас, незалежно від їх світогляду, життєвих позицій, політичних поглядів та ідеалів. Учені та публіцисти приділяють достатньо уваги цьому питанню, про що свідчить зростаюча кількість публікацій.

Екологічні проблеми є надзвичайно актуальними в нашій країні. Необхідно визнати, що наша територія практично вся є зоною екологічного лиха, і ситуація не поліпшується, незважаючи на зусилля як громадськості, так і державних органів правоохорони.

Ситуація, яка склалася сьогодні, не виникла десять років тому, а формувалася впродовж багатьох десятиліть. Рівень розвитку сучасної техніки робить сумнівною саму можливість збереження нашої планети для майбутніх поколінь через ті, досі небаченого нищівного потенціалу, катастрофи, що стали нині технологічно можливими.

Метою цього дослідження є розкриття сутності поняття «екологічна політика» та її значення для розумного регулювання сферою природокористування. Для досягнення цієї мети потрібно вирішити такі завдання:

1. Прослідкувати взаємозв'язок екології і політики.
2. Проаналізувати становище екологічної політики в цілому і як результат вивести негативні фактори і причини, які гальмують її нормальне функціонування.

Екологія є однією з галузей біологічних наук, а політика — це сфера, що займається владними відносинами і соціальними групами, які вступають у відносини з приводу влади. Але все ж екологія перестала бути тільки сферою інтересів спеціальних природознавчих дисциплін. Якщо ми розглянемо проблеми екології як складного, багатогалузевого утворення, то тут без політики не обійтися. Політика — це таке явище, в якому відображені інтереси як окремих людей, так і соціальних груп і боротьба за ці інтереси.

Слід зазначити, що з поглибленням екологічної кризи значення політичного процесу в забезпеченні екологічної безпеки дедалі зростає. З'являється об'єктивна вимога формування екологічної політики.

Політолог О. С. Дмитрова розглядає екологічну політику як сукупність науково обґрунтованих принципів, завдань і цілеспрямованих дій, за допомогою яких відбувається взаємодія суспільства і природи. Аналогічне визначення екологічної політики дає І. Грабовська: «Екологічна політика повинна ґрунтуватися на вироблених оптимальних формах та засобах взаємодії людини і природного довкілля...» [1].

З аналізу вивченої літератури випливає те, що завданням екологічної політики є регуляція відносин між суспільством і природою. Слід зазначити, що основною функцією будь-якої політики є регуляція відносин у середині суспільства, тобто між людьми. Тим самим в якійсь мірі ми наділяємо природу суб'єктивними якостями. Тому політологи наполягають на тому, що основною функцією екологічної політики є регулювання відносин між різними соціальними верствами, громадянами організаціями та їх лідерами щодо природи або з приводу природи [2].

Саме з таких методологічних засад ми розглядаємо екологічну політику, предметом якої буде виступати не навколишнє середовище і не ставлення суспільства до нього, а відносини між суб'єктами екологічної політики стосовно використання та охорони навколишнього середовища.

Таким чином, ми бачимо, що вирішенням лише одних екологічних проблем ми не обмежимося. Насамперед тому, що стосунки відбуваються між людьми, і тому виникає необхідність врегулювання саме цих відносин. Важливо підкреслити те, що наше екологічне майбутнє осмислюється як стан глобального, соціального контексту, залежний не тільки від рівня розвитку фундаментальної науки, масштабів практики, використання індустрії високих, інтелектуальних технологій, але й від того, які саме владні структури направляють його еволюцію і перетворюють планетну людську діяльність в свій ресурс.

Виходячи з реалій сьогодення ми бачимо, що саме ці владні структури прийшовши до влади, перестають бути власне такими, а перетворюються в суто політичну силу, яка відстоює загальні політично-державні інтереси, в кращому випадку, або ж свої інтереси утримання влади. Суб'єкт екологічної політики — це насамперед суб'єкт, що впливає на вироблення і реалізацію екологічної політики. Не є секретом те, що суб'єкти екологічної політики — держава, партії та інші організації, головною метою яких є, чи повинне бути, вираження волі та інтересів цілих класів, націй, народів, різноманітних соціальних груп, а також свої внутрішньо групові та особисті інтереси. І що ж ми бачимо сьогодні? Ситуація така: основна маса українського населення усунена від реальної сфери прийняття і реалізації екологічної політики. Наведемо приклад. Процес «Довкілля для Європи» дає можливість громадськості європейських країн долучитися до діяльності з посилення природоохоронних інститутів. І важливим досягненням цього процесу є Орхуська конвенція, яка відкриває додаткові можливості для участі громадськості у процесах прийняття рішень. Що ж ми маємо? Не встигли в процесі «Довкілля для Європи» прийняти Орхуську конвенцію, як одразу порушили основні її положення. Мова йде про «Екологічну стратегію країн Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії». Мета та завдання цієї стратегії були визначені без участі громадськості. Громадськість може використовувати своєрідний моніторинг, тобто спостерігати, попереджати, об'єднати від негативних наслідків навколишнє середовище, а також інформувати владні структури для вжиття необхідних заходів щодо ліквідації та недопущення екологічних негараздів. Але насправді не має важливого значення, державний це чиновник чи представник громадськості, все одно радіоактивний попіл Чорнобиля стукає у серце кожного громадянина України!

Конкретно-соціологічні дослідження постійно фіксують високий рівень недовіри широких верств громадськості країни до представників влади. Аналізуючи ціннісні орієнтації молоді, соціологи доходять висновку, що попри інтенсивні політичні процеси, які відбуваються в Україні, молодь на останнє місце ставить професію політика [3]. На соціологічному опитуванні на запитання «чого нам бракує?» було отримано такі відповіді:

- вміння жити за нових суспільних умов (58,6%);
- екологічної безпеки (76,0%);
- людей, здатних керувати державою (76,7%).

Загрозу економічним реформам в Україні західні експерти вбачають не з боку лівих, а від втрати довіри народу до свого керівництва [4]. Також слід зазначити те, що екологічні вимоги сьогодні розглядають як альтернативу економіці, як небезпечний чинник гальмування соціально-економічного розвитку. Протиставлення економіки та екології як несумісних галузей людської діяльності є, мабуть, однією з найнебезпечніших хиб нашої доби. Вчені підкреслюють, що показником здоров'я економіки тієї чи іншої держави є кількість спожитої її промисловістю сировини або розмір її ВВП, а необмежене економічне зростання кваліфікують як єдине свідчення соціального процесу. Ці показання є відверто антиекологічними. Адже «більше» не завжди «краще». Вчені наполягають на тому, що настав час усвідомлення того, що економіка є засобом, а не метою соціуму, а економічна парадигма мусить дати місце парадигмі екологічній [5].

Таким чином, компетентність, професіоналізм та високий рівень екологічної етики та культури повинні бути в кожному представникові влади, людині, яка в змозі розумно професіонально керувати та приймати важливі рішення.

Станіслав Лем, виступаючи на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро, підкреслив: «Необхідність вибору між цивілізацією спеціалістів-експертів та цивілізацією як правлінням політичних лідерів, що демагогічно обіцяють “все”, а насправді не здатні давати майже нічого, буде дедалі більше загострюватися. Залишається тільки вважати, що коли-небудь настане час перевірки професійної придатності експертів-спеціалістів, так і політиків... Бо ж загальна тенденція є такою, що дедалі глибше ускладнення державних, соціальних, технічних, нарешті, глобальних проблем супроводжується відвертим зниженням рівня компетентності тих, хто перебуває біля керма влади» [6].

Слід погодитися з тим, що екологічний стан та культура природокористування перестають бути справою окремої людини, окремої держави, оскільки сучасне людство існує за умови загальної залежності.

Отже, екологічна безпека є важливою складовою безпеки всього людства. Конституція України (ст. 16) проголошує, що обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу. Засобом досягнення цієї мети звичайно ж є створення державної системи реалізації природоохоронних функцій суспільства. А для цього необхідною є ефективна державна політика, яка здатна бути засо-

бом збереження природних основ нашого життєвого світу й забезпечити майбутнє людській цивілізації. Лишається разом з В. Хесле також сподіватися, що завдяки колективним зусиллям усіх людей доброї волі вдасться створити такий світ, в якому свобода індивіда узгоджуватиметься не тільки з правом інтерсуб'єктивної спільноти, а й з природою [7].

На сьогоднішній день ми бачимо, що сучасна екологічна ситуація є наслідком помилок у всіх сферах життєдіяльності людини. Саме тому, якщо екологічна проблема раніше розглядалась як одне, нехай важливе, а все ж часткове завдання розвитку суспільства, то сьогодні вона стає центральною. І саме тут треба вбачати необхідність ефективної та дійової екологічної політики, яка базуватиметься на органічному поєднанні економічних та екологічних проблем у процесі соціально-економічного реформування нашого суспільства, створенні умов, як казав Моїсеїв, «екологічного імператива», формування нового мислення, схожого з логікою самої Природи [8].

Література

1. Грабовська І. Поряд з біблійними заповідями // Політика і час. — 1997. — № 4. — С. 226.
2. Дмитрова О. С. Актуальні проблеми екологічної політики сьогодні // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. — 2003. — № 59-61. — С. 101.
3. Молоде покоління нової України. — К., 1995. — С. 57.
4. Аргументы и факты. — 1996. — № 23. — С. 18.
5. Кисильов М. М., Кавак Ф. М. Національне буття серед екологічних реалій. — 2000. — С. 297.
6. Конференция ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро, июнь 1992). — Новосибирск, 1992. — С. 10.
7. Хесле В. Философия и экология. — М., 1993. — С. 179.
8. Моисеев П. П. Путь к очевидности. Расставание с простотой. — М., 1998. — С. 352-353.

УДК 316.614

Н. Б. Капустіна

РОЛЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ВЗАЄМВІДНОШЕННІ ВЛАДИ ТА ІНДИВІДА

Входження людини в суспільство — це складний процес соціалізації. У процесі соціалізації формуються соціальні якості особистості, цінності, знання, навички, уміння людини, внаслідок чого вона стає дієздатним учасником суспільних відносин. Розробкою даної проблеми в різний час займалися Т. Гоббс, З. Фрейд, Ч. Меріам, Г. Лассуела, Д. Істон, Г. Моска, Т. Парсонс, Г. Тард. У процесі соціалізації відбувається засвоєння індивідами чи їх групами цінностей і норм політичної і правової культури, які притаманні конкретному суспільству і дозволяють ефективно виконувати їхні ролі й функції.

Ціль соціалізації — інтеграція особистості в соціальну систему, її підготовка до повноцінного і продуктивного існування та функціонування в структурах цивільного суспільства і держави.